

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

Türkiye'nin İklim Değişikliği Politikalarının Avrupalılaşması

Europeanization of Türkiye's Climate Change Policies

Özlem ÖZAN¹

¹Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, ozlem.ozan@hbv.edu.edu.tr, orcid.org/ 0000-0003-1828-3654.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

04.06.2024

Kabul/Accepted:

28.10.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1495646

Anahtar Kelimeler

Türkiye, Avrupa Birliği,
Avrupalılaşma, İklim
Değişikliği, Uyum

Keywords

Türkiye, European Union,
Europeanization, Climate
Change, Accomadition.

ÖZ

Son yıllarda iklim değişikliği, dünya üzerindeki yaşamı etkileyen en önemli sorun haline gelmiştir. Bu sorunla karşı karşıya kalan hükümetler yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde çeşitli önlemler almaya başlamıştır. Özellikle Avrupa Birliği (AB), iklim değişikliği politikalarında güçlü bir aktör olarak ortaya çıkmış, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde iklim değişikliği mevzuatının geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. AB, hem AB üyeliğine aday bir ülke hem de iklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarını da etkilemiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarının AB politikalarından nasıl ve ne ölçüde etkilendiğini incelemek ve bu etkilerin sonuçlarını Avrupalılaşma çerçevesinde değerlendirmektir. Avrupalılaşma, AB'nin üye ve aday ülkelerin iç politikaları ve kurumsal yapıları üzerindeki etkisi olarak tanımlanmakta ve bu etkinin sonuçlarının değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışmanın üç bölümden oluşması planlanmaktadır. İlk bölümde çalışmanın teorik çerçevesi açıklanacak, Avrupalılaşma kavramına ve bunun üye ve aday ülkelerde yol açtığı değişim ve sonuçlara odaklanılacaktır. İkinci bölümde iklim değişikliği ve Türkiye'deki etkileri değerlendirilecek ve Türkiye'nin iklim değişikliği politikaları tartışılacaktır. Üçüncü bölümde ise AB'nin iklim değişikliği alanında Türkiye'yi nasıl ve ne ölçüde etkilediği Avrupalılaşma çerçevesinde incelenecektir.

ABSTRACT

In recent years, climate change has become the most important problem affecting life on earth. Faced with this problem, governments have started to take various measures at local, regional and international levels. In particular, the European Union (EU) has emerged as a strong actor in climate change policies and contributed to the development of climate change legislation at both national and international level. The EU has also influenced the climate change policies of Türkiye, which is both a candidate country for EU membership and one of the countries most affected by climate change. Therefore, the aim of this study is to examine how and to what extent Türkiye's climate change policies have been affected by EU policies and to evaluate the results of these effects within the framework of Europeanization. Europeanization is defined as the influence of the EU on the domestic policies and institutional structures of member and candidate countries and allows for the evaluation of the consequences of this influence. This study is planned to consist of three parts. In the first part, the theoretical framework of the study will be explained, focusing on the concept of Europeanization and the changes and consequences it has led to in member and candidate countries. In the second part, climate change and its impacts on Türkiye will be evaluated and Türkiye's climate change policies will be discussed. In the third part, how and to what extent the EU has affected Türkiye in the field of climate change will be examined within the framework of Europeanization.

Atıf/Citation: Özan, Ö. (2025). Türkiye'nin İklim Değişikliği Politikalarının Avrupalılaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 1, 1-16

Sorumlu yazar/Corresponding author: Özlem ÖZAN, ozlem.ozan@hbv.edu.tr

*Bu makalenin bildiri özeti 24. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR 24)'e gönderilmiş ve bildiri özetleri kitapçığında yayınlanmıştır. 16 Mayıs 2024 tarihinde sözlü sunumu yapılmıştır.

1. Giriş

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren insanlar ve çevre, etkileşim halinde olmuştur. Bu etkileşim özellikle de Sanayi Devrimi'nden sonra başlayan hızlı endüstrileşme ile insanların doğal kaynaklara zarar verdiği ve bu kaynakları hızla tükettiği farklı bir boyuta evrilmiştir. Bu durum, atmosferdeki dengenin bozulmasına ve hava olaylarında değişimlere neden olmuştur. Bunun sonucunda dünyanın yüzey sıcaklığının artması küresel ısınma olarak adlandırılmış, hava olayları ve iklimlerde meydana gelen değişimler ise iklim değişikliği olarak kavramsallaştırılmıştır (Palmer ve Simon, 2020).

Son dönemlerde küresel ısınma ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin canlılar üzerinde görülmeye başlaması, devletleri ve uluslararası aktörleri bu sorunlara karşı çözümler üretmeye yöneltmiştir. İklim değişikliğinin yarattığı olumsuz etkilerin azaltılması için hem yerel hem de uluslararası düzeyde politikaların geliştirilmesi, AB'nin de en önemli gündem maddeleri arasında yer almaya başlamıştır. 1987 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedine Çevre Başlığının (Başlık VII) eklenmesiyle ortak bir çevre politikasının ilk yasal temeli atılmış ve çevrenin kalitesi ile insan sağlığının korunması ve doğal kaynakların rasyonel kullanımının sağlanması amaçlanmıştır (European Parliament, (t.y.)). 1993 yılında ise Maastricht Antlaşması ile çevre konusu (Başlık XVI) resmi bir politika alanı olarak kabul edilmiştir (European Parliament, (t.y.)). Böylece Antlaşma ile çevrenin korunmasına yönelik taahhüdü güçlendirilmiş ve "*çevreye saygılı, sürdürülebilir ve enflasyonist olmayan büyümenin*" desteklenmesi temel görevler olarak sayılmıştır (Wilkinson, 1992: 221). 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması ile ise iklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınma bir öncelik olarak kabul edilmiş ve AB'ye bu alanlarda uluslararası anlaşmaları imzalayabilmesi için tüzel kişilik kazandırmıştır (European Parliament, (t.y.)).

Öncelikli politika alanlarından biri olarak iklim değişikliğinin AB mevzuatına dahil edilmesiyle AB kurumlarında ulus-üstü düzeyde alınan kararlar, üye ve aday devletlerin uygun politikalar geliştirmelerinde etkili olmuştur. AB'ye aday devletlerden biri olan Türkiye de diğer politika alanlarında olduğu gibi iklim değişikliği alanında da AB normlarına, ilkelerine ve mevzuatına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Burada olduğu gibi bir üye veya aday devletin herhangi bir politika alanında AB düzenlemelerinin ve mevzuatının etkili olması, Avrupalılaştırma kavramı çerçevesinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarında AB'nin etkilerinin kapsamlı bir şekilde analiz edilebilmesi için bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, Avrupalılaştırma olarak belirlenmiştir.

Avrupalılaştırma kavramı, Avrupa'nın ulusal düzeyde politika yapımı ve siyasal arenayı nasıl etkilediğini açıklamaktadır (O'Brennan, 2014: 111). Dolayısıyla Avrupalılaştırma, AB'nin üye ve aday devletlerdeki iç politika ve kurumsal yapılar üzerindeki etkisi olarak tanımlanmakta ve bu etkilere nasıl tepki verildiğinin değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Buna göre, özellikle 1990'lı yılların sonları ve 2000'li yılların başlarına kadar yapılan çalışmalar, bazı AB üyesi devletlerin bazı politika alanlarındaki Avrupalılaştırmanın ulusal düzeydeki etkisine odaklanmıştır (Katsaris, 2012: 2). Ancak bu süreçte AB ve üye devletler arasındaki etkileşimin sadece AB'den üye devlete doğru olmadığı görülmüştür. Bu noktada üye devletlerin de AB'yi etkilediğine dikkat çekilmiştir. Sonraki çalışmalarda ise Avrupalılaştırma, AB ve üye devletler arasında iki yönlü bir süreç olarak değerlendirilmiştir (Katsaris, 2012: 2).

Literatürde Avrupalılaştırma, daha çok AB'ye üye devletleri analiz etmek için ele alınmış olsa da aday ülkelerin de Avrupalılaştırma kapsamında incelenmesi yeni ve ayrı bir çalışma alanı olarak gelişmeye başlamıştır. Bunun ilk nedeni Avrupalılaştırma çalışmalarının 1990'lı yılların ortalarından itibaren AB çalışmalarında ayrı bir alan olarak ortaya çıkması ve ilk çalışmalarda yeni üyeler ve aday devletler için Avrupalılaştırma kavramının kullanılmamış olmasıdır. İkinci nedeni ise 1990'lı yıllarda iki farklı devlet grubunun AB'den doğrudan etkilenmesidir. İlk grup devletler tek taraflı olarak AB müktesebatını kabul ederek ekonomik alana katılmış ve bu devletlerin hükümetleri bunu tam üyeliğin ilk basamağı olarak görmüştür. İkinci grupta yer alan Orta ve Doğu Avrupa devletleri ise 1989 sonrasındaki rejim değişikliğinin de etkisiyle AB'ye üye olma niyetlerini ilan etmiştir. Dolayısıyla bu durum Avrupalılaştırma çalışmalarının da kapsamının genişlemesine neden olmuştur. Doğu genişlemesi bağlamında AB'nin koşulluluğu, aday ülkelerin Avrupalılaştırması kapsamında incelenmeye başlamıştır (Sedelmeier, 2011: 5-6).

AB, aday olan devletlerden siyasal, hukuki, ekonomik ve toplumsal alanda birçok koşulun gerçekleştirilmesini talep etmekte ve bu koşullara uyum sağlanması durumunda üyeliğe kabul etmektedir. Uzun yıllardır hem AB'ye aday hem de Avrupa ekonomik alanına ve gümrük birliğine katılmış bir devlet olarak Türkiye, AB'nin kurallarına, normlarına, hukuk düzenine ve uygulamalarına uyum sağlamak için birçok alanda düzenlemeler

yapmıştır. Çevre ve iklim değişikliği de Türkiye'nin bu kapsamda düzenlemeler yaptığı alanlar arasında yer almıştır. Ancak hem AB'nin Türkiye'ye yönelik politikaları hem de Türkiye'deki hukuki, siyasi ve ekonomik farklılıklar, birçok alanda olduğu gibi iklim değişikliği alanında da bazı koşullara uyum sürecinin seyrini etkilemiştir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, AB'ye aday devletlerden biri olan Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarının, AB politikalarından nasıl ve ne kadar etkilendiğini incelemek ve bu etkilerin sonuçlarını Avrupalılaşma kavramı çerçevesinde değerlendirmektir. Bu çalışmanın üç bölümden oluşması planlanmaktadır. İlk bölümünde çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Avrupalılaşma kavramı, Avrupalılaşmanın üye ve aday devletleri üzerinde yarattığı değişim ve sonuçlar açıklanacaktır. İkinci bölümde ise iklim değişikliği ve Türkiye'deki etkileri değerlendirilecektir. Ayrıca bu bölümde Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarına da yer verilecektir. Üçüncü bölümde ise AB'nin iklim değişikliği alanında Türkiye'yi nasıl ve ne derecede etkilediği, Avrupalılaşma kapsamında ele alınacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve: Avrupalılaşma

Kurulduğu ilk yıllardan itibaren AB'nin üye devletlerin ulusal siyasi, ekonomik ve sosyal süreçlerini nasıl etkilediği merak konusu olmuş ve bu durumun nasıl açıklanabileceği tartışılmıştır. Bu merak Avrupalılaşma kavramı ile ifade edilmiş bu kavram üzerindeki tartışmalar, Avrupa çalışmaları alanında ön plana çıkan konular arasında yer almaya başlamıştır. Özellikle 1990'lı yılların sonlarında Avrupalılaşmaya yönelik ilgi, AB'deki bütünleşme dinamiklerinin incelenmesiyle ortaya çıkmıştır (Mtchedlishvili, 2018: 82). Zaman içerisinde bu ilgi ve merak sadece AB'ye üye devletler ile sınırlı kalmamış, aday devletlerin AB üyeliğine yönelik araştırmalarına ve komşu devletler ile ilişkilerine doğru genişlemiştir. Böylece, Avrupalılaşma, yeni ve bağımsız bir araştırma alanına dönüşmüştür. Bu durum Avrupalılaşma kavramının, literatürde farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmasına ve farklı açılardan değerlendirilmesine imkan tanımıştır. Bu nedenle de Avrupalılaşma kavramı, büyüyen bir akademik endüstri olarak ifade edilmiştir (Olsen, 2002: 921). Bu yeni kavramın ve literatürün kuramsal temelleri ise, yeni kurumsalcılık (*new institutionalism*) teorisinin hükümlerine dayanarak konuları incelemeye başlayan İsviçreli uzmanlar Frank Schimmelfenning ve Ulrich Sedelmeier tarafından geliştirilmiştir (Mtchedlishvili, 2018: 83). Schimmelfenning ve Sedelmeier (2004), kurumsal özellikler ve eylemler arasındaki ilişkiyi açıklayan bu teori kapsamında üye ve aday devletlerde AB müktesebatının yerel düzeyde kurumsallaşmasını, yeni AB mevzuatının iç hukuka uyarlanmasını, yerel kurumların AB kurallarına göre yapılandırılmasını ve iç politika uygulamalarının AB standartlarına göre değiştirilmesini analiz etmeye çalışmıştır. Bu da üye ve aday devletlerde Avrupalılaşmanın kuramsal bir çerçevede incelenbilmesine olanak tanımış ve bu çalışmada yeni kurumsalcılık teorisinin de incelenmesinde etkili olmuştur.

Avrupalılaşma kavramı, farklı yazarlar tarafından birçok açıdan tanımlanmış ve farklı boyutları ile tartışılmıştır. Avrupalılaşmanın ilk tanımı Robert Ladrech (1994: 69) tarafından yapılmıştır. Bu kapsamda kavram "*AB'nin politik ve ekonomik dinamiklerinin, ulusal politikaların ve politika yapma sürecinin organizasyonel mantığının bir parçası haline geldiği bir uyum sürecidir. Avrupalılaşma bu bağlamda ulusal kurumsal yapıların ve politika yapma sürecinin, bütünleşme sürecinin getirdiği gelişmelere uyumu ifade eder.*" (Balkır ve Soyaltın, 2018: 43) olarak tanımlanmıştır. Ancak literatürde en çok kabul gören Avrupalılaşma tanımı Claudio Radaelli (2003: 30) tarafından yapılmıştır. Radaelli, Avrupalılaşmayı "*AB politika yapım süreci içinde oluşturularak, devletlerin ulusal söylem, siyasi yapı ve siyasetlerine entegre ettikleri resmi ve resmi olmayan kurallar, süreçler, politikalar, paradigmlar, tarzlar ve iş yapılış biçimlerinin oluşturulması, yayılması ve kurumsallaştırılması*" (Yazgan, 2012: 124) olarak ifade etmiştir.

Avrupalılaşmanın farklı açılardan tanımlanması farklı boyutlarda incelenmesini kolaylaştırmaktadır. Avrupalılaşma genellikle yukarıdan aşağı (*top-down*), aşağıdan yukarı (*bottom-up*) ve iki yönlü (*two-way*) olarak üç farklı boyutta incelenmektedir. İlk olarak yukarıdan aşağı Avrupalılaşma yaklaşımı, Avrupa'da alınan kararların üye devletlerin politik ve idari yapılarını etkilemesi ve bu yapıların değiştirilmesidir (Radaelli, 2004: 4). Bu yaklaşım, üye devletlerin AB düzeyinde alınan kararları doğrudan alıp uygulaması açısından bütünleşme sürecini kolaylaştırmıştır. Bu nedenle, AB bütünleşme süreci daha çok yukarıdan aşağıya Avrupalılaşma yaklaşımı ile açıklanmaktadır. Ancak ilerleyen dönemlerde AB ve üye devletleri arasındaki etkileşimin tek yönlü olmadığı anlaşılmıştır. Böylece, Avrupalılaşma aşağıdan yukarıya yaklaşımı kullanılarak farklı bir açıdan tartışılmıştır. AB'nin üye devletler üzerindeki etkisinin aksine, üye devletlerin AB politika ve

kurumların oluşturulmasındaki rolü ve etkisi aşağıdan yukarıya Avrupalılaşıma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Börzel, 2003: 1). Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya yaklaşımları AB ve üye devletleri arasındaki etkileşimi tek yönlü bir şekilde yansıtmaktadır. Ancak, AB ve üye devletleri arasındaki etkileşimin tek yönlü olmadığı görülmüştür. Buna göre Avrupalılaşıma, AB'nin üye devletlerin ulusal politika ve kurumlarını; üye devletlerin de AB'nin politika ve kurumlarını etkilediği iki yönlü bir süreçtir (Bache ve Jordan, 2006: 22).

Avrupalılaşımanın iki yönlü bir süreç olması, üye devletlerin AB politikalarını uygulama konusunda üzerlerinde AB baskısı oluşabildiğini veya tam tersi yönde üye devletlerin hükümetleri ulusal politikalarını AB'ye taşıyarak kendi çıkarları doğrultusunda şekillenmesi için AB'ye baskı uygulayabildiğini göstermektedir. Ancak bu durum aday devletler için farklılık göstermektedir. AB'ye aday devletler AB politikalarının karar alma sürecinde yer alamadığı için, AB düzeyinde alınan kararların uygulayıcıları olmaktadır. Bu da aday devletlerin Avrupalılaşımasında yukarıdan aşağıya Avrupalılaşımanın etkili olmasına neden olmaktadır. Bu çalışmanın konusu kapsamında değerlendirilme yapıldığında Türkiye'nin de AB'ye aday bir devlet olarak, iklim değişikliği alanında AB düzeyinde alınan kararları ulusal düzeyde uygulamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Türkiye ve AB arasındaki etkileşimde yukarıdan aşağıya Avrupalılaşımanın ön plana çıktığı görülmektedir.

2.1. Avrupalılaşıma ve Yeni Kurumsalcılık Teorisi

Avrupalılaşımanın siyasal aktörlerin çıkarlarını ve diğer gruplarla olan ilişkilerini şekillendiren devletler ve toplumsal kurumlar üzerindeki etkisi kurumsalcı teoriler ile açıklanmaktadır. Bu nedenle, Avrupalılaşıma çalışmalarında ortak bir teorik yaklaşım olmamasına rağmen, yeni kurumsalcılık teorisi Avrupalılaşımanın kuramsal çerçevesini farklı açılardan ele alması nedeniyle literatürde ön plana çıkmaktadır. Yeni kurumsalcılık, davranışsalci perspektifin geliştiği ve ön planda olduğu 1960'lı ve 1970'li yıllarda, kurumların politik ve sosyal kazanımlarda oynadıkları rolü açığa çıkarmayı amaçlamıştır (Hall ve Taylor, 1996: 936). Analiz birimi ise içselleştirilmiş kurallar, pratikler, normatif ve nedensel inanışlar ve kaynaklar olan yeni kurumsalcılığa göre, kurumlar deneyimlerine dayanarak politika alanlarına, politika sistemlerine ve zamana bağlı olarak değişmektedir (Olsen, 2007: 4-9). Yeni kurumsalcılık, Avrupalılaşımanın üye ve aday devletleri nasıl etkilediği ve sonuçlarını rasyonel seçime dayalı (*rational-choice*), sosyolojik (*sociological*) ve tarihsel (*historical*) kurumsalcılık olmak üzere üç farklı yaklaşım geliştirerek açıklamaktadır (Hall ve Taylor, 1996: 936).

İlk olarak rasyonel seçime dayalı kurumsalcılığa göre aktörler, çıkarlarını maksimize etmeyi amaçlar ve bu amaçlar doğrultusunda hesaplamalar yaparak rasyonel davranmaktadır (Hall ve Taylor, 1996: 944-945). İkinci yaklaşım olan tarihsel kurumsalcı yaklaşıma göre kurumlar, politik ekonomideki örgütsel yapıyı oluşturan resmi veya resmi olmayan prosedürler, usuller, normlar ve teamüllerdir (Hall ve Taylor, 1996: 938). AB kurumlarında kuruldukları zamandan itibaren belirlenen ve uygulanan norm ve değerlerin birikerek bu kurumlardaki kurumsal kültürün oluşmasına katkı sağladığı söylenebilmektedir. Ancak, Avrupa kültürünün net bir şekilde tanımlanamaması nedeniyle, Avrupa politikalarının kültürel açıdan değerlendirmek bazı noktalarda problemler yaratmaktadır (Bulmer, 1998: 375). Bu tanıma göre kurumlar, diğer yaklaşımlar ile kıyaslandığında, daha dar bir açıdan tanımlanmıştır. Ancak, tarihsel kurumsalcılık, rasyonel seçime dayalı kurumsalcılık ile kıyaslandığında normatif ve kültürel boyutları da içermesi nedeniyle daha güçlü bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. (Bulmer, 1998:375). Son olarak sosyolojik kurumsalcı yaklaşım, kurumları resmi veya resmi olmayan kurallar, prosedürler ve normlar dışında semboller sistemi (*symbol systems*), bilişsel kodlar (*cognitive scripts*) ve ahlaki kalıplar (*moral templates*) olarak tanımlamaktadır (Hall ve Taylor, 1996: 947). Bu yaklaşıma göre, aktörler kurumlardaki kuralları ve normları içselleştirerek kendi önceliklerini arka planda bırakmaktadır. Bu durum, kurumsal kurallarda ve pratiklerde değişim olduğu zaman aktörlerin yeni kural ve pratiklere de kendilerini adapte edebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle de Avrupa norm, fikir ve pratiklerine üye devletler ulusal düzeyde uyum sağladıkça, ulusal kurumlar ile daha iç içe geçmiş bir yapı oluşturulacaktır.

Bu bilgiler ışığında, yeni kurumsalcılık teorisinin Avrupa kural, norm ve prosedürlerinin AB'ye üye ve aday devletleri nasıl etkilediğini farklı yaklaşımlar çerçevesinde incelenmesine olanak tanıdığı görülmektedir. Burada belirtilen etkiyi bir devletin tüm politika alanlarında incelemek ve değerlendirmek mümkündür. Özellikle, etkileri dünyanın her yerinde her alanda görülen iklim değişikliği ve çevre sorunları da bu kapsamda

incelenen konular arasında yer almaktadır. Buna göre, bir devletin siyasal düzenini, idari ve kurumsal yapısını, kurumsal kültürünü oluşturan ve etkileyen her kural ve uygulamanın yansımaları çevre ve iklim değişikliği politikalarını da belirlemektedir. Dolayısıyla AB'ye aday ve üye devletlerin iklim değişikliği politikalarının bu çerçevede incelenerek, ulus-üstü düzeyde alınan kararların ulusal düzeydeki etkisi açıklanabilmektedir. Böylece, hem üye hem de aday devletlerin AB politikaları karşısında göstermiş olduğu tepki ve nasıl etkilendikleri yani değişim, dönüşüm veya direnme düzeyleri de analiz edilebilmektedir.

2.2. Avrupalılaşmanın Etki Alanları, Değişim ve Sonuçları

Avrupalılaşma, Avrupalılaşma sürecinin üye devletler üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla Avrupa düzeyinde bir kurum inşa süreci olarak tanımlanmaktadır (Börzel ve Risse, 2003: 60). Avrupalılaşmanın bir inşa süreci olması ve üye devletlerin bu süreçteki değişimlerinin farklı olması araştırmalarda farklı yönlerin tartışılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Avrupalılaşmanın üye ve aday devletlerin ulusal yapıları üzerindeki etkisi ve uyumluluğu farklılık göstermektedir.

Avrupa politikalarının üye devletlerin politika ve kurumları ile uyumluluğu, ahenkli uyum (*goodness of fit*) kavramı ile açıklanmaktadır (Börzel, 2003: 5). Avrupa politikaları ve kurumlarının üye devletlerin politika ve kurumları ile farklılık gösterdiği durumlarda üye devletler değişim yapma ihtiyacı hissetmektedir. Bu farklılık uyumsuzluk (*misfit*) olarak tanımlanmaktadır (Börzel ve Risse, 2000: 1). Üye devletlerin ve Avrupa politika ve kurumlarının arasındaki uyumsuzluk ne kadar fazla ise üye devletlerin o kadar fazla reform yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Üye devletler üzerindeki uyum baskısı politik uyumsuzluk (*policy misfit*) ve kurumsal uyumsuzluk (*institutional misfit*) olmak üzere iki farklı şekilde görülmektedir (Börzel, 2003: 6). Avrupa kural ve düzenlemeleri, ulusal politika hedefleri, düzenleyici standartları ve problem çözme yaklaşımları birbiriyle çeliştiğinde politik uyumsuzluğa neden olmaktadır. Bu durum, üye devlet üzerindeki uyum baskısını arttırmaktadır. Bir diğer yandan, Avrupa kural ve prosedürleri merkezi yönetim yapısı güçlü olan veya olmayan devletler ile diğer ulusal aktörler arasında karar alma sürecinde kurumsal uyumsuzluğa neden olmaktadır.

Avrupalılaşma literatüründe Avrupa politikalarının ulusal düzeyde yarattığı değişim miktarını farklı şekillerde derecelendirilmektedir. Radaelli (2002: 116), değişim miktarını eylemsizlik (*inertia*), uzaklaşma (*retrenchment*), massetme (*absorption*) ve dönüşüm (*transformation*) olmak üzere dört kategoride derecelendirirken; Börzel (2003: 15-16), massetme ve dönüşüm düzeylerinin arasına uyum (*accommodation*) de eklemektedir. Eylemsizlik durumunda, üye devletler yeni politikalara direnerek gerekli değişiklikleri yapmadığı için uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Uzaklaşma ise, Avrupalılaşma ile uyumsuzluğun azaltılması gerekirken daha da artması yani Avrupalılaşmanın negatif yönlü bir değişikliğe neden olmasıdır. Bu durum, üye devletin olduğundan daha az Avrupalılaşması olarak da açıklanabilmektedir. Massetme düzeyinde de üye devlet gerekli olan düzenlemeleri yapsa da var olan yapı ve davranışlarında önemli bir değişiklik olmamaktadır, yani değişim daha azdır. Uyum durumunda, Avrupa baskısı ile var olan yapı ve davranışlarda daha büyük bir değişim olsa da devletin kendine has özelliklerinde değişim olmamaktadır. Son olarak, dönüşüm üye devletlerin var olan politika ve kurumlarını temelden yenileriyle değiştirmesidir. Bu noktada, değişim daha fazladır ve değişim sadece siyasal alanı değil, ekonomik ve toplumsal düzeni de etkilemektedir.

2.3. AB'ye Aday Devletlerde Avrupalılaşma

Avrupa politikaları sadece üye devletler için değil, katılım sürecindeki aday devletler için de değişim ve dönüşüme neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi sürecinde aday devletlerin Avrupalılaşması konusunda yapılan çalışmaların sayısı artmıştır. Bu çalışmalarda özellikle koşulluluk (*conditionality*) ilkesinin ön plana çıktığı görülmektedir (Grabbe, 2002; Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2004; Schimmelfennig and Sedelmeier, 2008). Koşulluluk ilkesine göre aday bir devletin istikrarlı bir demokrasisi ve rekabetçi bir pazarının olması ve hem mevcut hem de gelecekteki tüm AB politikalarını üstlenmeye istekli ve muktedir olduğunu göstermesi gerekmektedir (Grabbe, 2002: 249). Bu ilke kapsamında Avrupa genişlemesi sürecinde olan aday devletlerin AB tarafından belirlenen politikaları uygulaması uyumlarını kolaylaştırmaktadır (Grabbe, 2002: 250).

AB'nin koşulluk politikalarının gelişimini Dimitrova (2005: 75-76) tarafından 1989-1993, 1993-1997 ve 1997-2002 olmak üzere üç farklı döneme ayrılarak incelenmektedir. İlk dönemde insan hakları, demokratik ilkeler ve demokratik istikrar ön plana çıkan koşullar arasında yer almaktadır. 1989 yılından itibaren Orta ve Doğu

Avrupa devletleri, AB Komisyonu'nun başlattığı Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Hareketi (PHARE) ile kalkınma yardımı almaya başlamıştır (Hughes, Sasse ve Gordon, 2004: 12). 1993 yılında Kopenhag Avrupa Konseyi'nde alınan kararlarda Kopenhag Kriterleri'nin temeli atılarak hem aday devletler hem de AB hazır olduğunda katılımın gerçekleşeceği kabul edilmiştir (Dimitrova, 2005: 75). İkinci dönemde ise koşulluk sadece insan hakları ve demokrasi ile sınırlandırılmayarak iç pazar uygulamalarının da dâhil edilmesiyle ekonomik bir boyut kazanmıştır (Dimitrova, 2005: 75). 1994 yılında ise Essen Avrupa Konseyi toplantısında ekonomik koşulluluk şekillendirilerek resmi bir boyut kazanmıştır. Son dönemde, özellikle 2002 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Avrupa Konseyi toplantısında koşulluluk hem daha da güçlendirilmiş hem de daha karmaşık bir yapıya dönüşmüştür (Dimitrova, 2005: 76). Bu dönemde Komisyon adaylar için her yıl ilerleme raporları hazırlanması kararı almış ve aynı zamanda yönetim ve yargı alanında reform ve bölgeselleşme gibi farklı konulara da odaklanmıştır.

Koşulluluk ilkesi AB ve aday devletler arasındaki uyumun sağlanmasını kolaylaştırması nedeniyle olumlu etkileri olan bir araç olarak görülsede bazı yönleri nedeniyle eleştirilmektedir. İlk olarak, bu noktada AB ve aday devletler arasında asimetrik bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Bu asimetrik ilişki, aday devletlerin her zaman "alıcı"; AB'nin ise "donör" konumunda olması nedeniyle giderek güçlenmektedir (Hughes, Sasse ve Gordon, 2004: 12). Bu durum, katılım sürecinde aday devletin birçok alanda AB'ye bağlı olmasına neden olmakta ve AB'nin aday devlet üzerindeki baskısını artırmaktadır. Bir diğer yandan, aday devletler de Avrupa politika yapımı sürecinde yer alamamaktadır. Bu nedenle politika transferlerinin yukarıdan aşağıya bir süreç olarak ilerlemekte ve aday devletler kendi politika öncelikleri doğrultusunda AB düzeyine yüklemek (*uploading*) yapamamaktadır (Sedelmeier, 2011: 5). Dolayısıyla müktesebatın benimsenmesi ve uygulanması sürecinde politik, ekonomik, sosyal ve kurumsal alanlarda ulusal yapıyı dönüştürmesi nedeniyle aday devletler, Avrupalılaştırmanın üreticileri değil tüketicileri olarak görülmektedir (Papadimitriou, 2002: 7).

AB, katılım sürecinde bulunan aday devletlerdeki değişim için beş farklı araç kullanmaktadır (Grabbe, 2001: 1020). İlk araç kapı bekçiliği (*gate-keeping*), AB'ye aday olan bir devletin adaylık statüsünün kazanılması ve müzakerelere başlanması aşamalarında AB'nin istediği şartları daha hızlı bir şekilde yerine getirmesinde AB'nin teşvik etmesidir (Grabbe, 2001: 1020). İkinci araç ise kıyas (*benchmarking*) ve izleme (*monitoring*) kapı bekçiliği ile kıyaslandığında daha özel koşullu araçlara sahiptir (Grabbe, 2001: 1022). Burada, adaylık başvurusunda bulunan devletlerdeki değişimleri ilerleme raporları ile üyelik ölçütlerine uyum sağlayıp sağlamadıklarının izlenmektedir. AB'nin adaylar için müktesebatın yasal olarak transfer edilmesi ve AB norm ve kuralları ile uyumun sağlanması konusunda eksikliklerin ve zayıflıkların giderilmesi konusunda model oluşturması üçüncü araç olarak açıklanmaktadır (Grabbe, 2001: 1022). Dördüncü araç ise aday devletler için en büyük dış yardım kaynağı olan ve Avrupa Komisyonu tarafından yönetilen mali ve teknik yardımlardır (Grabbe, 2001: 1023). Eşleştirme (*twining*) ve önerilerde bulunma (*advice*) son araç olarak incelenmektedir (Grabbe, 2001: 1024). Eşleştirme, aday devletlerde AB müktesebatına uygun politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında üye ülkelerden gelen uzmanların burada çalışmalarıyla aday devletlerin öğrenme süreçlerini ifade etmektedir. Aynı zamanda eşleştirme üye ve aday devletlerin birbirini daha iyi tanımalarına katkıda bulunmaktadır. Önerilerde bulunma ise AB'nin yardım programları aracılığı ile teknik yardımlarda bulunurken önerilerde bulunması olarak açıklanmaktadır.

AB'ye katılım sürecinde olan bir devlet için yukarıda belirtilen farklı araçların kullanılması, aday devletin AB müktesebatına, kurallarına, normlarına, prosedürlerine ve uygulamalarına uyum sağlamasına katkı sağlamaktadır. Özellikle kıyas ve izleme kapsamında değişimin takip edilmesi AB'nin en çok kullandığı araçlardan biridir. Buradaki değişimin takip edilmesi ilerleme raporları, ilerleme raporları ile yayınlanan Strateji Belgeleri, Ülke İzleme Raporları ve aday devletlerin durumlarını değerlendirmek için hazırlanan diğer belgeler ile yapılmaktadır.¹ İlerleme raporları ile ilgili aday devletin yasal, siyasal, ekonomik, sosyal ve toplumsal politikaları kapsamlı bir şekilde incelenmekte ve önceki yıllardaki durum ile kıyaslanarak değerlendirilmektedir. Bu raporlarda, hukukun üstünlüğü, güvenlik, insan hakları, mali durum, vergilendirme, ekonomi politikaları, eğitim, kültür, bilimsel araştırma ve iklim değişikliği politikaları gibi birçok alanda izleme ve kıyaslama yapılabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada incelenen Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarının Avrupalılaştırılması konusu da ilerleme raporları kapsamında incelenecektir. Böylece, Türkiye'nin

¹ Burada belirtilen AB kurumları tarafından yayınlanan belgelerde çevre sorunları ve iklim değişikliği politikalarına ilişkin bilgiler ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Ancak çalışma konusunun sınırlandırılması kapsamında sadece ilerleme raporları kapsamında analizler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

iklim değişikliği politikalarında AB müktesebatına, normlarına ve uygulamalarına ne kadar uyum sağlayabildiği, hangi alanlarda dönüştüğü ve hangi noktalarda değişime direndiği buradaki değerlendirmelere göre sonraki bölümde analiz edilecektir.

3. İklim Değişikliği: Türkiye'ye Etkileri ve Politikalar

Dünya yüzey sıcaklığının artışının etkisiyle iklimler değişmekte ve canlıların yaşadığı ekosistemler olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu noktada küresel ısınmanın iklimler üzerindeki etkisi bilim dünyası tarafından "iklim değişikliği" kavramı ile ifade edilmektedir (Palmer ve Simon, 2020). İklim değişikliği kavramı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (BMİDÇS) 1. Maddesi'nde "*karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik*" (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2002) şeklinde tanımlanmaktadır.² BM'nin iklim değişikliği alanında çalışmalar yürüten organlarından biri olan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından 2013 yılında yayımlanan raporda, iklim değişikliğinin okyanusların ve atmosferin ısınmasına, deniz seviyelerinde yükselmelere, atmosferdeki sera gazı konsantrasyonunun artmasına ve buz miktarının azalmasına neden olduğu belirtilmiştir (Stocker ve diğerleri, 2013: 4).

3.1. İklim Değişikliğinin Türkiye'ye Etkileri

Atmosferde biriken sera gazı oranının artması, iklimlerde önemli değişimlere neden olmaktadır. Bu değişimler, iklim değişikliğine karşı hassas olan bölgelerde iklim olaylarının şiddetinde, uzunluğunda ve zamanlamasında değişikliklerin görülmesine neden olmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de yağışlar azalırken, yaz mevsimlerinde sıcaklıklar artmakta ve mevsim normallerinin üzerinde soğuklar ve aşırı yağışlar görülmektedir (Talu, 2015: 303). Bu durum Türkiye'nin de iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden zarar görmeye başladığını göstermektedir.

İklim değişikliğinin Türkiye'ye olan etkileri incelendiğinde ısınma oranının en çok Akdeniz bölgesinde olduğu görülürken, Karadeniz bölgesinde soğuma oranının arttığı görülmektedir. Ayrıca kentleşme oranının yüksek olduğu şehirlerde de ısınma oranlarının arttığı hesaplanmıştır. Yaşanan ısınmanın etkisiyle yağışların azalması da kuraklığa neden olmaya başlamıştır. Dolayısıyla yapılan hesaplamalar ve analizler, iklim değişikliğinin Türkiye'de yağışların azalmasına, kuraklığın artmasına ve sıcak hava dalgalarının etkili olduğu gün sayısında artmalara neden olduğunu göstermiştir (Türkeş, 2019: 23-36).

Türkiye'deki iklim değişikliğinin bir diğer olumsuz etkisi de aşırı hava olaylarının şiddetinin ve sayısının artmasıdır. Buna göre, son altı yıldır aşırı hava olaylarının sayısında sürekli bir artış olmuştur. Örneğin, 2022 yılında yaşanan aşırı hava olaylarının sayısı 1030 olarak hesaplanırken, 2023 yılında bu sayı 1475'e yükselmiştir (Donat, 2024). Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı 2023 Yılı İklim Değerlendirmesine göre, en tehlikeli aşırı hava olayı %38'lik bir oran ile şiddetli yağış ve sel olmuştur (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2024). Ayrıca bu raporda 2023 yılında ortalama sıcaklık 1991–2020 yılları arasındaki ortalamanın 1.2°C üzerine çıktığı belirtilmiştir. Ortalama sıcaklıklardaki bu artış ise bir başka sorun olan kuraklığa neden olmuştur. Yapılan hesaplamalarda 2023 yılındaki yağış miktarının normal değerlere göre yüzde 6 azaldığı ve bu nedenle Türkiye'nin dörtte üçünde kalıcı kuraklık görülebileceği tespit edilmiştir (Yüksel, 2023). Bu bilgiler ışığında, Türkiye'nin iklim değişikliğini nedeniyle görülen aşırı hava olaylarından etkilenmeye başladığı görülmektedir. Aynı zamanda bu etkilerin gelecek yıllarda daha şiddetli ve yoğun olacağına yönelik yapılan hesaplamalar, iklim değişikliğinin acil bir şekilde önlem alınması gereken bir sorun olduğunu kanıtlamaktadır. Burada da bu sorun ile mücadelede etkili politikaların belirlenmesinin ve uygulanmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

3.2. Türkiye'nin İklim Değişikliği Politikaları

İklim değişikliğinin olumsuz etkileri, devletlerin iklim değişikliği ile mücadelede bazı düzenlemeler yapmasını bir zorunluluk haline getirmektedir. Bu tehdit karşısında gerekli politikaların geliştirilmesi ve uygulanması tüm devletlerin olduğu gibi Türkiye'nin öncelikli politika alanları arasında yer almaktadır. Türkiye hem ulusal

² İklim değişikliği tanımının orijinal metni için bakınız. United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992). United Nations Framework Convention on Climate Change. Erişim adresi <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.

düzeyde çeşitli politikalar geliştirerek hem de taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ile üstlendiği sorumlulukları yerine getirmeye çalışarak iklim değişikliği ile mücadele etmektedir. Bu noktada öncelikle Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar kapsamında geliştirdiği politikaların değerlendirilmesi gerekmektedir.

Stockholm'de 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, çevre konusunu önemli bir mesele haline getiren dünya çapındaki ilk konferans olmuş ve katılan devletler, Stockholm Deklarasyonu ve İnsan Çevresi için Eylem Planı başta olmak üzere çevrenin sağlıklı bir şekilde yönetimi için birçok ilkeyi kabul etmiştir (United Nations, 2024). 1994 yılında yürürlüğe giren BMİDÇS'ye ise Türkiye 24 Mayıs 2004 tarihinde 189. taraf olarak katılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (t.y.)). Bu Sözleşmede gelişmişlik düzeyine göre yapılan sınıflandırmada Türkiye, sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim değişikliğine yönelik politikalarını belirtmek ile yükümlü olan ve AB ile ekonomik ilişkilerde geçiş sürecinde olan devletlerin bulunduğu EK 1 listesinde yer almıştır (United Nations, 1992). Ayrıca Türkiye, çevreye uyumlu teknolojilerin geliştirilmesi ve diğer devletlerin ekonomik açıdan da desteklenmesinden sorumlu olan OECD devletlerinin bulunduğu EK 2 listesine de dahil edilmiştir (United Nations, 1992). Ancak Türkiye, hem EK 1 hem de EK 2 listesinde yer almanın getirdiği sorumluluklar konusunda diğer gelişmiş devletler ile kendisini karşılaştırdığında sorumlulukların adil olmadığını ifade etmiş ve 2001 yılında EK 2 listesinden çıkarak sadece EK 1 listesindeki sorumlulukları almıştır (Talu, 2019: 9).

Bir diğer yandan 1997 yılında kabul edilen Kyoto Protokolü ile sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ile mücadele edilmesi amaçlanmış ve Türkiye bu Protokol'e 26 Ağustos 2009 tarihinde taraf olmuştur. Bu noktada Kyoto Protokolü'nün kabul edildiği tarihte Türkiye'nin BMİDÇS'ye taraf olmaması nedeniyle EK 1 listesinde olmasına rağmen emisyon azaltma taahhüdü veremediğini belirtmek gerekmektedir. Kyoto Protokolü'nün 2020 yılında sona ermesi, iklim değişikliği ile mücadelede yeni bir uluslararası anlaşma yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle 2020 yılına gelmeden önce yeni anlaşmanın hazırlıkları başlatılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (t.y.)).

Kyoto Protokolü'nün yerine geçecek olan Paris Anlaşması, 2015 yılında kabul edilmiş ve Türkiye bu Anlaşmayı 22 Nisan 2016 tarihinde, Yüksek Düzeyli İmza Töreni'nde 175 devlet temsilcisiyle birlikte imzalamıştır. Ancak bu Anlaşmada da devletlerin gelişmişlik düzeylerine göre gruplandırılmış olması ve gelişmiş kategorisindeki devletlerin gelişmekte olanlara iklim değişikliği ile mücadelede finansman sağlaması sorumluluğu vermiştir. Burada verilen sorumluluklar, Türkiye'nin Anlaşmayı imzalamasına rağmen hemen onaylamasını engellemiştir. Türkiye, Anlaşmayı onaylaması için kendisi ile benzer durumdaki devletler ile eşit bir muamele görmesi ve Türkiye'nin içerisinde bulunduğu koşullar nedeniyle mutlak emisyon azaltımı yapmasının imkânsız olduğunun kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye, 21 Eylül 2021 tarihinde Birleşmiş Milletler 76. Genel Kurulunda Paris Anlaşmasının onaylanacağını açıklamış ve Paris Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun 7 Ekim 2021 tarihli ve 31621 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (t.y.)).

1972 Stockholm BM İnsan Çevresi Konferansı'ndan sonra çevre sorunlarının çözümü için küresel çalışmalara katılmasına rağmen, Türkiye'nin çevre yönetimi konusunda yasal ve idari kapasitesinin sınırlı olduğu görülmektedir (Balkan-Şahin ve Bodur Ün, 2023: 168). Buradaki yasal ve idari sınırlılığa ek olarak ekonomi alanındaki sınırlılıkların da Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarında etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu durumun etkileri hem Türkiye'nin emisyon azaltım taahhütlerinin belirlenmesi hem de anlaşmaların onaylanması sürecine yansımıştır. İklim değişikliği ile mücadelede ekonomik açıdan yeterli olmamasına rağmen, Türkiye uluslararası anlaşmalarda gelişmiş devlet kategorisine dahil edilmiştir. Bu da gelişmiş bir devlet olarak tanımlanan Türkiye'ye diğer devletlere ekonomik destek verme sorumluluğu yüklenmesine ve Türkiye'nin anlaşmaları hemen onaylamamasına neden olmuştur. Bu durum Türkiye'nin sadece uluslararası alandaki imajını değil, üyelik müzakerelerinin devam ettiği AB ile ilişkilerini de etkilemiştir.

4. AB'ye Üyelik Sürecinde Türkiye'nin İklim Değişikliği Politikaları ve Avrupalılaşması

Türkiye, önceki adı Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) olan AB'ye üye olmak için 31 Temmuz 1959 tarihinde başvurusunu yapmış ve üyelik müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmıştır. Türkiye, AET'ye yaptığı üyelik başvurusundan itibaren Topluluğa üye olabilmek için istenilen yükümlülüklerle uygun politikalar

uygulamaya ve ilgili alanlarda düzenlemeler yapmaya başlamıştır. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının onaylanmasıyla Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması kabul edilmiştir. İlk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmış ve bu belgede belirtilen sorumlulukların yerine getirilmesi için Ulusal Program hazırlanmıştır. Hazırlanan Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihinde onaylanmış ve Avrupa Komisyonuna 26 Mart 2001 tarihinde sunulmuştur. 17 Aralık 2004 tarihinde yapılan Brüksel Zirvesi'nde ise Türkiye'nin siyasi kriterleri karşıladığı kabul edilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanması kararı alınmıştır. Bu tarihte Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerine başlamış ve Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi yayımlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023).

Müzakere Çerçeve Belgesi'nde AB'nin birlik olarak kabul ettiği hak ve sorumlulukların yer aldığı müktesebatın Türkiye tarafından kabul edilmesi ve uyum sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda müktesebat çeşitli konu alanlarına göre başlıklara bölünmüş ve bu başlıklar Fasıl olarak adlandırılmıştır. Çevre ile ilgili politika alanı da müktesebatın 27. Fasılda "Çevre" başlığı altında yer almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024). Çevre Faslında AB'nin çevre ve iklim değişikliği politikasının, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi ve mevcut ve gelecek nesiller için çevreyi korumayı amaçladığı belirtilmiştir. (European Commission, (t.y.)).

Türkiye için Çevre Faslının açılabilmesi için yapılan tarama toplantıları 2006 yılında tamamlanmış ve iki kriter belirlenmiş ve bu kriterler şu şekilde ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024):

"1. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde gerekli idari kapasitenin oluşturulmasına yönelik planlar ve ihtiyaç duyulan finansman kaynakları dâhil olmak üzere, bu fasıldaki müktesebatın iyi koordine edilmiş şekilde kademeli uyumlaştırılmasına, uygulamasına ve yürürlüğe konmasına yönelik kapsamlı bir stratejinin aşamalar ve takvimle birlikte sunulması,

2. Türkiye'nin, ilgili AT-Türkiye Ortaklık Konseyi kararlarına göre tabi olunan çevre müktesebatının uygulanmasına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesidir."

Yukarıda belirtilen açılış kriterlerinin tamamlanmasıyla Çevre Faslında Açılış Kriteri Değerlendirme Raporu, 12 Kasım 2009 tarihinde Daimî Temsilciler Meclisi'nde onaylanmıştır. 21 Aralık 2009 tarihinde ise Brüksel'de yapılan Hükümetlerarası Konferansta, Çevre Faslı müzakerelere açılmıştır. Faslın kapanması için ise AB Ortak Tutum Belgesi'nde Türkiye'nin yerine getirmesi gereken kriterler ifade edilmiştir. Bu belge ile temel olarak AB'ye aday bir devlet olarak Türkiye'nin çevre mevzuatını AB ile uyumlaştırması ve bundan kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmesi amaçlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024).

Türkiye, Çevre Faslı açıldıktan sonra kapanış kriterlerine uyum sağlamak için ulusal düzeyde gerekli adımları atmaya başlamıştır. Bu süreçte hem fasılda belirtilen sektörlerde çevre politikaları düzenlenmiş hem de AB müktesebatında olan uluslararası mevzuata uyum sağlanması amaçlanmış ancak kriterler tamamlanamadığı için fasıl kapatılamamıştır. AB'ye uyum sağlamak amacıyla yapılan düzenlemelerin en önemli yansımaları hükümet programlarında ve AB Entegre Çevre Uyum Stratejileri (UÇES) üzerinde olmuştur. Bu nedenle bu bölümde hem hükümet programları hem de UÇES'ler iklim değişikliği ve AB'ye uyum kapsamında değerlendirilecektir.

4.1. Hükümet Programlarında İklim Değişikliği

Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakerelerinin başladığı 2005 yılı sonrasında hazırlanan ilk hükümet programı olan 60. Hükümet Programı'nda AB standartlarına uyum sağlamak için gerekli idari ve adli mevzuatların hazırlanmasına yönelik çalışmaların başladığı ve Türkiye'nin AB Müktesebatına uyumu için 2013 yılına kadar uygulanacak program ile, birçok alanı kapsayan yaklaşık 200 yasal düzenleme ve yaklaşık 600 ikincil düzenlemenin tamamlanmasının hedeflendiği belirtilmiştir (Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin 5/9/2007 Tarihli Ve 901 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı Eki, 2007). Bu programda, çevre politikalarının temelini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da yer alan "*sağlıklı ve dengeli çevrede yaşama hakkının*" olduğu vurgulanmış ve küresel ısınmaya yönelik gerekli çalışmaların yapıldığı ifade edilmiştir (Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin 5/9/2007 Tarihli Ve 901 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı Eki, 2007). Ancak bu noktada, 60. Hükümet Programında iklim değişikliğine yönelik bir ifadenin olmadığını belirtmek gerekmektedir.

61. Hükümet Programı'nda ise, çevreye yönelik düzenlemelerin ve denetimlerin yapılabilmesi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurulduğu belirtilerek çevrenin korunması ve çevreye yönelik duyarlılığın artırılması için çeşitli projelerin desteklendiği ifade edilmiştir. Ayrıca bu programda, "İklim değişikliği başta olmak üzere, artan çevresel sorunlara karşı hassasiyet ve tabii afetler konusunda hazırlıklı olmak, bu dönemde de halkımıza ve yegâne yaşam ortamımız dünyaya karşı Hükümetimizin en önemli yükümlülükleri arasında yer almaya devam edecektir." ifadesiyle iklim değişikliğine karşı sorumluluk alınmıştır (TBMM Kararı: Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar, 2011).

62. Hükümet Programı'nda AB başlığı altında, AB Müktesebatına uyum çerçevesinde anayasal ve yasal değişikliklerin yapıldığı, AB'nin mali yardımlarından faydalandığı ve 2014-2017 yıllarını kapsayan AB'ye Katılım İçin Ulusal Eylem Planı'nın hayata geçirileceği açıklanmıştır. Çevre alanında, küresel ısınmaya neden olan sera gazı emisyonlarının kontrol edilmesi başta olmak üzere diğer sektörlerde de çeşitli düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmiştir (TBMM Kararı: Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar, 2014). Bu noktada 64. Hükümet Programı'nda kendisinden önceki programlardan farklı olarak, iklim değişikliği ile mücadelede uluslararası alanda atılan adımların desteklendiği ve bu kapsamda 30 Kasım-11 Aralık 2015 tarihlerinde Paris'te yapılacak BM İklim Değişikliğiyle Mücadele Çerçeve Sözleşmesi 21. Taraflar Konferansı'na katılarak ulusal düzeyde emisyon azaltımı katkısının %21'e düşürüleceği belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, 2015).

65. Hükümet Programı'nda Türkiye'nin AB'ye karşı bütün sorumluluklarını yerine getirdiği vurgulanarak AB üyeliğinin Türkiye için stratejik bir hedef olduğu ifade edilmiştir. İklim değişikliği alanında ise önceki programlarda olduğu gibi iklim değişikliğinin etkilerine karşı gerekli önlemlerin alınması konusunda çalışmaların yapıldığı açıklanmıştır. Bunun yanı sıra günümüzde iklim değişikliği ve doğal afetlerin de dahil olduğu çeşitli sorunlar karşısında insani yardım sisteminin geliştirilmesi için BM ile işbirliği içerisinde 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde, ilk Dünya İnsani Zirvesi'nin Türkiye'de düzenlendiği belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2016).

Türkiye'de 16 Nisan 2017'de kabul edilen Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. Bu süreçte 65. Hükümet'in görev süresinin 2018 yılında tamamlanmasıyla yeni bir hükümet programı yayımlanmamıştır. Bu tarihe kadar incelenen altı programda da küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı çalışmaların yapılmasına yönelik girişimlerin başladığı ifadelerine yer verilmiştir. Bunların haricinde son programlarda uluslararası alanda da Türkiye'nin uluslararası sözleşmelere uyum sağlamaya çalıştığı dikkat çekmektedir. Özellikle Paris'te düzenlenen İklim Değişikliği Konferansı'na katılarak taahhütlerini belirtmesi Türkiye'nin uluslararası çabaları desteklendiğini göstermiştir.

4.2. AB Entegre Çevre Uyum Stratejileri

İlk UÇES, 2006 yılında Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 2006-2023 yılları arasındaki dönemi kapsayacak olan UÇES'te Türkiye'nin çevre politikalarının temel amacı, ilkeleri, sektörlerle göre belirlenen politikalar ve AB'ye uyum için çevre yatırımları açıklanmıştır. Burada UÇES'in temel amacı, AB çevre müktesebatı ile uyumlu olmak olarak ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2006). UÇES'te iklim değişikliği ayrı bir sektör olarak yer almamasına karşın, hava kalitesinin artırılması ve kirliliğin azaltılmasına yönelik çalışmalara yer verilmiş ve AB'ye uyum çerçevesinde İklim Değişikliği Direktiflerine uygun olarak mevzuata yönelik düzenlemelerin yapıldığı belirtilmiştir.

2007 yılında hazırlanan ilk UÇES, yaklaşık on yıl uygulanmış ancak zaman içerisinde güncellenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, UÇES değişen AB Mevzuatına uyum sağlanabilmesi için 2016 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından güncellenmiştir. Yeni UÇES'te de öncekinde olduğu gibi AB müktesebatına uyum temel amaçlar arasında yer almış ve bu kapsamda atılacak adımlar açıklanmıştır. UÇES'te iklim değişikliği alanında Paris Anlaşması'nı 22 Nisan 2016 tarihinde imzalaması ve İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu kurulması gibi gelişmeler Türkiye'nin güçlü yönleri olarak belirtilirken, Çevre Müktesebatına uyumun maliyetli olması ve kısa dönemde tamamlanamaması gibi nedenler Türkiye'nin zayıf yönleri olarak belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2016).

İklim değişikliği bu UÇES'te ayrı bir sektör olarak belirtilmiş ve Türkiye'nin 2023 hedefleri bağlamında ilgili analizler yapılmıştır. Bu noktada öncelikle Paris Anlaşması'na imza atan Türkiye'nin sera gazı salımlarını 2030 yılında %21 oranına kadar azaltılmasına yönelik taahhüdüne yer verilmiştir. Türkiye'nin 2030 yılına kadar

hedefine ulaşabilmesi için alacağı tedbirler ve uygulayacağı politikalar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu kapsamda çeşitli sektörlerle yönelik finansman ihtiyaçları belirlenmiştir. İklim değişikliği sektörü özelinde finansman ihtiyacının 6.552 milyon avro ile toplam finansmanların içerisindeki payının %10,86 olduğu hesaplanmıştır. Ayrıca yapılması gereken yatırımlara yönelik hesaplamalarda kamu sektörünün yanı sıra özel sektörde iklim değişikliği alanında yatırımlarını arttırması gerektiği ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2016).

4.3. Türkiye'nin AB İklim Değişikliği Politikalarına Uyum

Türkiye, AB'ye katılım müzakerelerinin başladığı 2005 yılından itibaren AB Müktesebatına uyum ve ilgili fasılların açılması için yeni düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Türkiye'nin AB Müktesebatına ne kadar ve nasıl uyum sağladığı konusunda her yıl İlerleme Raporları hazırlanmıştır. İlerleme Raporlarında Türkiye'nin AB uyum sağladığı ve başarılı olduğu alanların yanı sıra ilerleme kaydedilmeyen veya kaydedilen ilerlemenin yeterli olmadığı alanlar ile ilgili açıklamalar da yer almaktadır. Türkiye için ilk İlerleme Raporu 1998 yılında düzenlenmiş olup, son rapor 2023 yılında hazırlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023).

1998 yılında yayınlanan ilk raporda, Türkiye'nin çevre politikalarının AB'den oldukça farklı olduğu vurgulanmış ve müktesebata uyumun olması gerekenden uzak olduğu ifade edilmiştir (European Commission, 1998). 1999 yılına gelindiğinde müktesebata uyum açısından bir ilerlemenin olmadığı belirtilmiş ancak Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansı'na yaptığı üyelik başvurusu olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (European Commission, 1999). Ancak ilk kez 2002 yılındaki İlerleme Raporu'nda iç hukukta çevre alanında yapılan düzenlemelerin AB'ye uyum sağlamaya başladığı ve kurumsal yapıda kapasitenin güçlendirildiği ifade edilmiştir (European Commission, 2002). Ancak bu raporda Türkiye'nin iklim değişikliği alanında Kyoto Protokolünü imzalamadığı eleştirilmiştir (European Commission, 2002). 2004 Yılı İlerleme Raporu'nda, Türkiye'ye yönelik bu eleştiri Türkiye'nin Kyoto Protokolü'nü imzalamasıyla yerini mevzuat alanında ilerlemelerin kaydedilmeye başladığı görüşüne bırakmıştır (European Commission, 2004).

Bu tarihten 2012 yılına kadar olan dönemde hazırlanan ilerleme raporlarında benzer ifadeler yer verilmiştir. 2012 yılında ise önemli bir değişiklik yapılarak İlerleme Raporlarında çevre ile ilgili konuların değerlendirildiği başlık "Çevre ve İklim Değişikliği" olarak değiştirilmiştir (Belli, 2019: 173-174). İklim değişikliğinin ayrı bir başlık olarak değerlendirildiği ilk raporda Türkiye'nin sınırlı bir ilerleme kaydettiği ifade edilmiş ve Türkiye'nin 2020 yılı için sera gazı emisyon oranı belirlememiş olması eleştirilmiştir (European Commission, 2012). Türkiye'nin en fazla sera gazı salımı yapan ülkelerden biri olarak sera gazı emisyonu hedefinin belirlenmemiş olması 2013 yılı raporunda da olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'nin AB Müktesebatına uyum sağlayamadığının altı çizilmiştir ((European Commission, 2013). 2014 yılında önceki yıllarda hazırlanan raporlardaki benzer hususların altı çizilmiş olsa da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda ayrı bir İklim Değişikliği Dairesi Başkanlığı'nın kurulmuş olması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (European Commission, 2014). 2015 yılında ise Türkiye'nin Paris Anlaşması'nı imzalaması, AB Müktesebatına uyum açısından olumlu bir gelişme olarak nitelendirilirken, Türkiye'nin AB'nin 2030 yılı hedeflerine uygun politikalar geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir (European Commission, 2015).

2016 ve 2020 yılları arasında hazırlanan raporlarda benzer ifadeler ile Türkiye'nin Çevre ve İklim Değişikliği başlıklı 27. Fasıla belirli düzeyde hazırlıklı olduğu ve bazı ilerlemelerin kaydedildiği ifadesine yer verilmiştir. 2021 yılı raporunda Türkiye'nin çevre ve iklim değişikliği alanında belirli bir hazırlık seviyesinde olduğu ve hem azaltım hem de uyum açısından önemli sorunlar ile karşı karşıya olduğu ancak Paris Anlaşması'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanması da dâhil olmak üzere bazı ilerlemeler kaydedildiği belirtilmiştir (European Commission, 2021). 2022 yılında hazırlanan raporda ise Türkiye'nin hazırlığının hala belirli düzeyde olduğu ve hiçbir ilerleme kaydedilmediği vurgulanarak, Türkiye'nin mevzuatının AB Emisyon Ticareti Direktifi ve sera gazı izleme mekanizması ile uyumlu olmadığı ifade edilmiştir (European Commission, 2022). 2023 yılında yayımlanan son raporda ise Türkiye'nin, Paris Anlaşması kapsamında Ulusal Katkı Beyanını güncellediği ancak bu düzeyinde hala yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu raporda AB ile uyum kapsamında Türkiye'nin, Yakıt Kalitesi Direktifini tam olarak uygulamadığı, yeni hafif ve ağır hizmet araçlarında AB emisyon standartlarına uyum sağlamadığı ve mevzuatta belirtilen bazı kısımlar için bir uyum planı hazırlaması gerektiğinin altı çizilmiştir (European Commission,

2023).

Bu bilgiler ışığında İlerleme Raporları çerçevesinde Türkiye'nin iklim değişikliği alanında Avrupalılaşması değerlendirilecektir. 1998 yılından itibaren hazırlanan İlerleme Raporlarında daha çok çevrenin korunması ve kirlilik alanlarında Türkiye'nin mevzuat yönünden AB'ye uyum sağlamaya çalıştığı ancak eksikliklerinin olduğu görülmektedir. 1998 yılında hazırlanan ilk raporda Türkiye'nin AB çevre mevzuatına uyum konusunda oldukça geride olduğu ifadesinden yola çıkıldığında, Türkiye ve AB'nin çevre alanındaki politikalarında ve kurumsal yapısındaki farklılıklar uyumsuzluk olarak nitelendirilmektedir. Bu uyumsuzluklar Türkiye'nin daha fazla değişim yapma ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Özellikle Kyoto Protokolü'nün imzalanması ve Paris Anlaşması'nın onaylanması konularında Türkiye'nin çekincelerinin olması, Türkiye'nin eleştirilmesine ve imzalanması yönünde bir baskıya maruz kalmasına neden olmuştur. Türkiye'nin bu anlaşmaların eklerinde belirtilen ülke sınıflandırmasında bulunduğu konumlara yönelik itirazları Kyoto Protokolü'nü imzalanması sürecinde kabul edilmiş olsa da Paris Anlaşması'nın onaylanması konusunda itirazları kabul edilmemiştir. Bu da aradaki uyumsuzluğun bir sonucu olarak AB tarafından Türkiye'nin Paris Anlaşmasını onaylamasına yönelik baskıların artmasına neden olmaktadır.

Bu noktada Türkiye'nin çevre ve iklim değişikliği politikaları açısından Avrupalılaşması incelendiğinde ilk olarak, Avrupalılaşmanın yukarıdan aşağı boyutu yani Avrupa'da alınan kararların aday ülkenin politik, yasal ve idari yapısında değişim yaratmaya başladığı dikkat çekmektedir. Avrupa iklim değişikliği politikalarının Türkiye üzerinde yarattığı değişim miktarı Radaelli'nin derecelendirmesi bağlamında incelendiğinde, Türkiye'nin bazı noktalarda uyum sağlamış olsa da massetme noktasında olduğu görülmektedir. Massetme durumunda ilgili ülke gerekli düzenlemeleri yapıyor olsa da var olan davranışlarında ve kurumsal yapısında önemli bir değişiklik olmamaktadır. Bu durum son yıllarda yayımlanan İlerleme Raporlarına da yansımakta ve raporlarda sık sık Türkiye'nin belirli bir hazırlık düzeyinde olduğu ancak önemli ilerleme katedilemediği ifade edilmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin iklim değişikliği politikaları analiz edildiğinde Türkiye'nin ulusal düzeyde kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yaptığı ancak emisyon azaltımı gibi noktalarda önemli bir ilerlemenin kaydedilmediği dikkat çekmektedir. Bu noktada Türkiye'nin AB'ye üye olma beklentisi temelinde ilgili reformları yapması koşulluluk ilkesini ön plana çıkartmaktadır. Türkiye'nin aday bir ülke olarak AB'nin karar alma mekanizmasında olmadan alınan kararları kendisine uygun olmasa da uygulamak zorunda kalması yüklenme kapasitesinin her karar için uygun olmadığını ve bu nedenle uyum sağlamanın zaman alacağını en önemli göstergesidir.

5. Sonuç

Avrupalılaşma son otuz yıldır kullanılan ve birçok farklı açıdan incelenebilen bir kavramdır. Avrupalılaşmanın güncel bir terim olması, hem teorik olarak hem de metodolojik açıdan çeşitlendirilebilir olmasına imkan tanımaktadır. Bu da Avrupalılaşmanın köklerinin hem kavramsal hem de kuramsal açıdan Avrupa çalışmaları ile ilgili birçok alanda incelenebileceğini ve tartışılabileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın konu kapsamı ve sınırlılıkları çerçevesinde Avrupalılaşma kavramı incelenmiş ve yeni kurumsalcılık teorisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, uzun yıllardır AB'ye aday devlet statüsünde bulunan Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmesinde ön plana çıkan başlıklardan biri olan iklim değişikliği politikaları ele alınmıştır. AB'nin Türkiye'nin iklim değişikliği politikaları üzerindeki etkisi ve bunun Türkiye'nin değişimini ve dönüşümünü nasıl etkilediği ilerleme raporları ışığında Avrupalılaşma dereceleri açısından analiz edilmiştir.

Kuruluş döneminden itibaren AB'ye üye olmak için çaba harcayan Türkiye için 2005 yılında başlayan üyelik müzakereleri günümüzde halen devam etmektedir. Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde müzakereler uzamış olsa da Avrupalılaşma kavramı bu sürecin birçok açıdan değerlendirilmesine olanak vermektedir. Müzakerelerin başlaması ve Çevre ve İklim Değişikliği Faslı'nın açılmasıyla birlikte Türkiye'nin çevre kirliliğinin önlenmesi, doğal kaynakların korunması ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılması gibi konularda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirebilmek için çalışmalara başladığı görülmüştür. Ancak Türkiye'deki hukuki, siyasi ve ekonomik koşullar bu fasılda belirtilen kriterlere uyum sürecini zorlaştırmıştır. Özellikle iklim değişikliği alanında Türkiye'deki ve AB'deki yasal çerçevenin birbirinden farklı olması, Türkiye ve AB arasında uyumsuzluklara neden olmuştur. Burada ortaya çıkan uyumsuzluklar ise Türkiye'nin iklim değişikliği alanında Avrupalılaşma sürecini yavaşlatmıştır.

Sonuç olarak, Avrupalılaşma üzerine yapılan çalışmalar, farklı politika alanlarında üye, aday ve komşu devletlerin iç politika değişiminin, dönüşümün veya bunlara direnmenin kaynaklarına ilişkin bilgilerin üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda ilgili devletlerin AB ile bütünleşme süreci ve diğer uluslararası gelişmelerin de dikkate alınabileceği önem arz etse de, bu çalışmada konunun kapsamı dışarısında bırakılmıştır. Bu çalışmanın konu ve içerik açısından sınırlılıkları kapsamında, AB'nin Türkiye'nin iklim

değişikliği politikalarını nasıl ve ne kadar etkilediği tartışılmıştır. Türkiye hakkında yayınlanan ilerleme raporlarında da müzakerelerin başladığı ilk yıllardan günümüze kadar bazı alanlarda ilerleme kat edilse de hala eksikliklerinin olduğu görülmüştür. Bu noktada Türkiye'nin iklim değişikliği alanında birçok noktada ortaya çıkan eksiklikleri, AB düzeyinde atılan üyelik adımları açısından olumsuz bir imajı olmasına ve Avrupalılaşmasının dönüşüm düzeyine ulaşamamasına neden olmuştur. Kısacası, bu çalışma ile tüm insanların ve dünyanın geleceğini ilgilendiren bir konu olan iklim değişikliği alanında, Türkiye'nin de diğer AB ülkeleri gibi üzerine düşen sorumluluğu üstlenmesi ve buna yönelik çalışmalarına hız kazandırması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da çalışma kapsamına dahil edilemeyen bazı noktaların bulunduğunu ve gelecek çalışmalarda bu konulara odaklanılarak bu eksikliklerin giderilmesi mümkün olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Kaynaklar

- Bache, I. and Jordan A. (2006). Europeanization and Domestic Change. Ian Bache and Andrew Jordan (Ed.). *The Europeanization of British Politics*, içinde (17-33. ss.). New York: Palgrave Macmillan.
- Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin 5/9/2007 Tarihli Ve 901 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı Eki. (2007). *T.C. Resmî Gazete* (26636, 7 Eylül 2007). Erişim adresi <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/09/20070907M1-1.htm>.
- Balkır, C. ve Soyaltın D. (2018). *Avrupalılaşma: Tarih, Kavram, Kuram ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Belli, A. (2019). *AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Türk Çevre Politikası: Geçmiş-Bugün-Gelecek*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Börzel, T. A. (2003). How the European Union Interacts with its Member States. *Institute for Advanced Studies Political Science Series*, 93, Erişim adresi http://irihs.ihs.ac.at/1526/1/pw_93.pdf.
- Börzel, T. A. ve Risse, T. (2000). When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. *European Integration Online Papers* 4, 1-21, Erişim adresi <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-015.pdf>.
- Börzel, T. A. ve Risse, T. (2003). Conceptualizing the Domestic Impact of Europe. K. Featherstone ve C. M. Radaelli (Ed.), *The Politics of Europeanisation*, içinde (57-80 ss.). Oxford: Oxford University Press.
- Bulmer, S. J. (1998). New Institutionalism and the Governance of the Single European Market. *Journal of European Public Policy*, 5(3), 365-386.
- Checkel, J. K. (1999). Social Construction and Integration. *Journal of European Public Policy*, 6(4), 545-560.
- Dimitrova, A. L. (2005). Europeanization and Civil Service Reform in Central and Eastern Europe. Frank Schimmelfenning ve Ulrich Sedelmeier (Ed.), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, içinde (71-90 ss.). Ithaca ve Londra Cornell University Press.
- Donat, İ. Türkiye'de aşırı hava olayları 2023'te rekor kırdı. (2024, 2 Şubat). Erişim adresi: <https://www.bloomberght.com/turkiye-de-asiri-hava-olaylari-2023-te-rekor-kirdi-2346873>.
- European Commission. (2015). Key findings of the 2015 Report on Turkey. Erişim adresi https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_6039.
- European Commission. (t.y.). Chapters of the Acquis. Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en.
- European Commission. (2023). Commission Staff Working Document Türkiye Report 2023. Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_696%20T%C3%BCrkiye%20report.pdf
- European Commission. Turkey Regular Report 1998. (1998). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkey-regular-report-1998_en.
- European Commission. Turkey Regular Report 2002. (2002). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkey-regular-report-2002_en.
- European Commission. Turkey Regular Report 2004. (2004). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkey-regular-report-2004_en.
- European Commission. Turkey Regular Report 2012. (2012). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkey-progress-report-2012_en.
- European Commission. Turkey Regular Report 2013. (2013). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkey-progress-report-2013_en.
- European Commission. Turkey Regular Report 2014. (2014). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkey-progress-report-2014_en.
- European Commission. Türkiye Report 2021. (2021). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2021_en.

- European Commission. Türkiye Report 2022. (2022). Erişim adresi https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2022_en.
- European Parliament. Environment policy: general principles and basic framework. (t.y.). Erişim adresi <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>.
- Grabbe, H. (2001). How does Europeanization affect CEE governance? Conditionality, diffusion and diversity. *Journal of European Public Policy*, 8(6), 1013–1031.
- Grabbe, H. (2002). European Union Conditionality and the ‘Acquis Communautaire’. *Internal Political Science Review* 23(3), 249-268.
- Hall, P.A. ve Taylor, R.C.R. (1996). Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*, 44. 936-957.
- Hughes, J., Sasse, G. ve Gordon, C. (2004). *Europeanization and Regionalization in the EU’s Enlargement to Central and Eastern Europe: The Myth of Conditionality*. Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan.
- Katsaris, A. (2012). Europeanization beyond Europe? Governing climate change in Euro-Mediterranean relations. *4th Biennial ECPR Standing Group for Regulatory Governance Conference*, Exeter, United Kingdom. 27 - 29 Jun 2012. <https://eprints.soton.ac.uk/363657/1/EUROPEANIZATION%2520BEYOND%2520EUROPE%2520GOVERNING%2520CLIMATE%2520CHANGE%2520IN%2520EURO-MEDITERRANEAN%2520RELATIONS.pdf>.
- Ladrech, R. (1994). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies* 32(1), 69-88.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2024). 2023 Yılı İklim Değerlendirmesi. Erişim adresi <https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/yillikiklim/2023-iklim-raporu.pdf>.
- Mtchedlishvili, D. (2018). Theorising Europeanisation in European Literature: Conceptualisation and Operationalisation. *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 10,79-91. Erişim adresi: <https://openjournals.library.sydney.edu.au/ANZJES/article/view/15192>.
- O’Brennan, J. (2014). Greening the Europeann Union? The Europeanization of EU Environment Policy. H. Atkinson ve R. Wade (Ed.), *The Politics of Sustainability: Linking Politics, Education and Training*, içinde (105-130). Londra: Policy Press.
- Olsen, J. P. (2002). The Many Faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies* 4(5), 921-952.
- Olsen, J. P. (2007). Understanding Institutions and Logic of Appropriateness: Introductory Essay. *ARENA Centre for European Studies Working Paper 13*, 1-15. Erişim adresi https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2001-2010/2007/wp07_13.pdf.
- Palmer, K. M. ve Simon, M. (2020). What is Climate Change? The Definition, Causes and Effects. *WIRED*. Erişim adresi <https://www.wired.com/story/guide-climate-change/>.
- Papadimitriou, D. G. (2002). Exporting Europeanisation: EU Enlargement, the Twinning Exercise and Administrative Reform in Eastern Europe. *European Consortium for Political Research Joint Sessions Workshop 4*. Erişim adresi <https://europeanization.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/03/dimitris-papadimitriou.pdf>.
- Radaelli, C. M. (2002). The domestic Impact of European Union Public Policy: Notes on Concepts, Methods and Challenge of Empirical Research. *Politique européenne*, 5(1), 105-136. Erişim adresi <https://www.cairn.info/revue-politique-europeenne-2002-1-page-105.htm>.
- Radaelli, C. M. (2003). The Europeanization of Public Policy. Kevin Featherstone ve Claudio M. Radaelli (Ed.). *The Politics of Europeanization*, içinde (27-56). New York: Oxford University Press.
- Radaelli, C. M. (2004). Europeanization: Solution or Problem?. *European Integration Online Papers*, 8. Erişim adresi <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf>.
- Schimmelfennig, F. ve Sedelmeier, U. (2008). Candidate Countries and Conditionality. Graziano, P., Vink, M.P. (Ed). *Europeanization*, içinde (88-101 ss.). London: Palgrave Macmillan.
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 11(4), 661–679.
- Sedelmeier, U. (2011). Europeanisation in New Member and Candidate States. *Living Reviews in European Governance*, 1(3), 1-52.
- Stocker, T. F., D. Qin, G.-K. Plattner, M. Tignor, S.K. Allen, J. Boschung, A. Nauels, Y. Xia, V. Bex ve P.M. Midgley. (Ed.). (2013). Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge,

- United Kingdom and New York: Cambridge University Press. Erişim adresi <https://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/>.
- Şahin, S.B. ve Bodur-Ün, M. (2023). Transformation of Turkey's Environmental Policy: A Case of Selective Europeanization?. Arıkan, H., Alemdar, Z. (Ed), içinde *Turkey's Challenges and Transformation. Reform and Transition in the Mediterranean* (165-184 ss.). Cham: Palgrave Macmillan.
- Talu, N. (2015). *Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Talu, N. ve Kocaman, H. (2019). Türkiye'de İklim Değişikliği ile Mücadelede Politikalar, Yasal ve Kurumsal Yapı. *İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 4*.
- TBMM Kararı: Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar. (2011). *T.C. Resmî Gazete* (27997, 17 Temmuz 2011). Erişim adresi <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110717-1.htm>.
- TBMM Kararı: Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar. (2014). *T.C. Resmî Gazete* (29112, 7 Eylül 2014). Erişim adresi <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140907-1.htm>.
- Türkeş, M. (2019). İklim Değişikliğinin Bilimsel Temelleri, Türkiye'ye Etkileri. *İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 1*.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık. (2015). 64. Hükümet Programı. https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2016). 65. Hükümet Programı Konuşma Metni. (2016). <https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukumet-programi-20180125142728.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (t.y.) Paris Anlaşması. Erişim adresi <https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34>.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2016). Avrupa Birliği Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES). Erişim adresi <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/icerikler//uces-belges--20180125144313.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2002). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. Erişim adresi https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (t.y.). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. Erişim adresi <https://iklim.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-i-33>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları. Erişim adresi https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (1999). 1999 Regular Report. Erişim adresi https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Progress/Turkey_Progress_Report_1999.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2006). AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi. Erişim adresi <https://www.ab.gov.tr/files/SEPB/cevrefaslidokumanlar/uces.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2024). Fasil 27: Çevre ve İklim Değişikliği. Erişim adresi https://www.ab.gov.tr/fasil-27-cevre_92.html.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). Türkiye- AB İlişkilerinin Tarihçesi. Erişim adresi https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html.
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992). United Nations Framework Convention on Climate Change. Erişim adresi <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.
- United Nations. (t.y.). United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm. Erişim adresi <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.
- Yazgan, H. (2012). Bir Kavramsal Çerçeve Olarak 'Avrupalılaşma': Kapsam Gerekliklik ve Sınırlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 123-140.
- Yüksel, Y. Türkiye'nin 4'te 3'ü kalıcı kuraklığa sürükleniyor. (2023, 1 Aralık). Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/dosya-haber/turkiyenin-4te-3u-kalici-kurakliga-surukleniyor/3068831>.
- Wilkinson, D. (1992). Maastricht and the Environment: The Implications for the EC's Environment Policy of the Treaty On European Union. *Journal of Environmental Law* 4(2), 221-239.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 - Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-